

ส ต ำ ั น ค ว ำ ม ท ร ง จ ำ

บรรณาธิการแถลง

เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ฉบับนี้มีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับงานด้านพิพิธภัณฑ์และมรดกวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีงานเขียนจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับงานด้านอื่นๆ ซึ่งอาจจะท่อนให้เห็นว่ายังมีความต้องการงานวิจัยทางด้านพิพิธภัณฑ์และมรดกวัฒนธรรมอีกมาก แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาของงานเขียนที่ได้รับคัดเลือกมาตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ก็เป็นที่น่ายินดีว่ามีเนื้อหาที่กว้างขวาง ครอบคลุมหลากหลายประเด็นที่น่าสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านมากพอสมควร

บทความชิ้นแรกชวนผู้อ่านกลับไปทบทวนแนวคิดพิพิธภัณฑ์ที่เรียกว่า *New Museology* ที่มีมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 การให้ความสำคัญกับผู้ชม การมีส่วนร่วมของชุมชน และการเปิดกว้างต่อการบริการสังคม เป็นจุดเด่นของแนวคิดที่ Hatairat Montien นำมาปรับใช้กับ *Baan Hollanda* ในจังหวัดอยุธยา โครงการที่สร้างประสบการณ์ให้ผู้ชม การนำเสนอของชุดนิทรรศการที่มากกว่าการจัดแสดงวัตถุ รวมไปถึงบริการที่สร้างประสบการณ์ไม่เว้นแม้แต่ห้องน้ำและร้านอาหาร เสียงสะท้อนจากผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ทำให้ผู้เขียนเชื่อว่าแนวคิด *New Museology* เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย

ประสบการณ์ในการทำความเข้าใจนิทรรศการในฐานะที่เป็นความจริงของการดำรงอยู่ได้รับการอธิบายในงานของ นวภู แซ่ตั้ง ที่นำเอาแนวคิดทางภววิทยา (ontology) จากบทความ "The Origin of the Work of Art" โดย Martin Heidegger นักปรากฏการณ์วิทยาชาวเยอรมนี นวภูชี้ว่าการจัดแสดงนิทรรศการเป็นกิจกรรมทางปรากฏการณ์วิทยา เขาเสนอว่าภัณฑารักษ์มีหน้าที่ทำความเข้าใจความจริงของการดำรงอยู่และนำเสนอความจริงนี้ออกมาผ่านทางนิทรรศการสู่ประสบการณ์ของผู้ชม

นอกจากการสร้างประสบการณ์ให้ผู้มาเยี่ยมชม และการนำเสนอผ่านนิทรรศการแล้ว ในภาพกว้าง ชิวลิทธี บุญยเกียรติ พาผู้อ่านไปสัมผัสบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของพิพิธภัณฑ์จากการใช้พิพิธภัณฑ์ในการผลักดันนโยบายของรัฐในประเทศสิงคโปร์ จากพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินงานเช่นเดียวกับพิพิธภัณฑ์อีกหลายแห่งในยุคอาณานิคม พิพิธภัณฑ์ได้กลายมาเป็นเครื่องมือสร้างความภาคภูมิใจของคนในสังคมของประเทศที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เพิ่งเป็นเอกราชได้ไม่นาน ชิวลิทธียังชี้ว่าหลังทศวรรษ 1980 พิพิธภัณฑ์ยังกลายเป็นกลไก

ของการสร้างสำนักพลเมืองของสิงคโปร์ อุดมคติของรัฐสมัยใหม่ และบทบาทในการพัฒนาเมืองของพิพิธภัณฑ์ในระยะหลังยังเปิดพื้นที่ให้พลเมืองสิงคโปร์ทุกกลุ่มร่วมกันต่อภาพอนาคตในทิศทางที่รัฐบาลได้เริ่มต้นไว้

ในประเทศไทย การให้บริการของพิพิธภัณฑ์ยังถือว่าจำกัดอยู่มาก แม้จะมีจำนวนพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วประเทศ แต่บทบาทของพิพิธภัณฑ์จำนวนมากยังเป็นเพียงสถานที่เก็บวัตถุโบราณที่ยากต่อการเข้าถึง และการทำความเข้าใจ แม้นักวิชาการบางคนจะมองว่าพิพิธภัณฑ์ถูกใช้เล่าเรื่องประวัติศาสตร์กระแสหลักที่เน้นความสำคัญของศาสนาและชนชั้นปกครองเท่านั้น แต่ในภาพรวมไม่เพียงพิพิธภัณฑ์จะไม่ได้มีอิทธิพลในลักษณะดังกล่าวจริง แม้การให้บริการแก่ชุมชน กลุ่มคนชายขอบ หรือการนำเสนอปัญหาทางสังคม พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ในประเทศไทยก็ยังคงจะลุ่มหลงด้วยเช่นกัน

งานของ บุญทริก เหมาชิวะ ที่นำเอาวัตถุในพิพิธภัณฑ์มาใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะของกลุ่มผู้สูงอายุ ดังเช่นที่เคยมีการทดลองในต่างประเทศ จึงดูจะเป็นครั้งแรกๆ ที่พิพิธภัณฑ์ให้บริการแก่กลุ่มผู้ชมเฉพาะกลุ่ม ด้วยวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงเช่นนี้ แม้ว่างานชิ้นนี้จะเป็นเพียงผลของการทดลองในระยะสั้นๆ แต่บุญทริกก็ชี้ให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์สามารถให้บริการในขอบข่ายที่กว้างไกลไปกว่ามิติทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม แต่ยังมีความเป็นไปได้ในการใช้พิพิธภัณฑ์เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมด้วย

สิ่งหนึ่งที่เหนือไปกว่าบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่เปลี่ยนแปลง เปิดกว้าง ไปตามยุคสมัย และเป็นสิ่งที่เราควรตระหนักคือ ภายใต้มหาบทบาทที่พิพิธภัณฑ์ดำเนินมาตั้งแต่อดีต มีความต้องการใหม่จากสังคมที่เรียกร้องให้พิพิธภัณฑ์ตอบสนองอยู่ตลอดเวลา และพิพิธภัณฑ์ที่พิสูจน์ตนเองว่าสามารถตอบสนองต่อความต้องการ เงื่อนไขของสังคมเท่านั้นที่จะยังดำรงความเป็นสถาบันอยู่ได้ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน งานของดุซงกีพร ขาติบุตร เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่พิพิธภัณฑ์ต้องพัฒนาระบบฐานข้อมูลทั้งเพื่อการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์เอง และเพื่อเพิ่มคุณภาพของการให้บริการแก่ผู้เยี่ยมชม metadata standards ที่ดุซงกีพรมีส่วนร่วมในการพัฒนาขึ้นตามมาตรฐานสากล นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ ยังตอกย้ำว่ามาตรฐานในการปฏิบัติงานด้านพิพิธภัณฑ์ของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยกับสากลยังมีช่องว่างอยู่อีกมาก

บทความทั้งห้าชิ้นข้างต้นครอบคลุมประเด็นที่แตกต่างกัน จากทฤษฎีทางพิพิธภัณฑ
ทฤษฎีที่นอกเหนือไปจากงานพิพิธภัณฑ ไปจนถึงบทบาทของพิพิธภัณฑในการตอบสนอง
นโยบายระดับชาติ และในการให้บริการที่เหนือไปกว่าพันธกิจที่เคยมี และจบลงด้วยการปรับ
ตัวของพิพิธภัณฑตามความต้องการสมัยใหม่ แต่สิ่งหนึ่งที่บทความทั้งห้ามีร่วมกันโดยไม่ได้
ตั้งใจ คือเชิญชวนให้เราหันกลับมาพิจารณาว่าวงการพิพิธภัณฑในประเทศไทยในปัจจุบันมี
ความพร้อมที่จะเดินต่อไปข้างหน้าอย่างมั่นคงเพียงใด มีองค์ความรู้มากพอที่จะรับมือกับข้อ
เรียกร้องจากสังคมหรือมาตรฐานแห่งการดำเนินงานเช่นที่พิพิธภัณฑในต่างประเทศเผชิญมา
ก่อนหน้านี้มากเพียงใด และถ้าหากเราไม่พยายามคิดเข้าข้างตัวเองมากเกินไป เราก็น่าที่
จะพอมองเห็นได้ว่า วงการพิพิธภัณฑรวมทั้งมรดกวัฒนธรรมยังมีงานอีกมากที่รอเราอยู่
ข้างหน้า